

No: 572 – Mahreç İşareti

**YUMURTA TOPUK ÇARŞAMBA AYAKKABISI /
ÇARŞAMBA AYAKKABISI**

Tescil Ettiren
ÇARŞAMBA BELEDİYESİ

Bu coğrafi işaret, 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu kapsamında 27.09.2019 tarihinden itibaren korunmak üzere 09.10.2020 tarihinde tescil edilmiştir.

Tescil No	: 572
Tescil Tarihi	: 09.10.2020
Başvuru No	: C2019/136
Başvuru Tarihi	: 27.09.2019
Coğrafi İşaretin Adı	: Yumurta Topuk Çarşamba Ayakkabısı / Çarşamba Ayakkabısı
Ürün / Ürün Grubu	: Ayakkabı / Halılar, kilimler ve dokuma dışında kalan el sanatı ürünleri
Coğrafi İşaretin Türü	: Mahreç işareti
Tescil Ettiren	: Çarşamba Belediyesi
Tescil Ettirenin Adresi	: Orta Mah. Cumhuriyet Meydanı, Çarşamba Belediyesi Çarşamba SAMSUN
Coğrafi Sınır	: Samsun ili Çarşamba ilçesi
Kullanım Biçimi	: Yumurta Topuk Çarşamba Ayakkabısı / Çarşamba Ayakkabısı ibareli aşağıdaki logo ve mahreç işareti amblemi ürünün kendisi veya ambalajı üzerinde yer alır. Ürünün kendisi veya ambalajı üzerinde kullanılmadığında, Yumurta Topuk Çarşamba Ayakkabısı / Çarşamba Ayakkabısı ibareli logo ve mahreç işareti amblemi, işletmede kolayca görülecek şekilde bulundurulur.

Ürünün Tanımı ve Ayırt Edici Özellikleri:

Yumurta Topuk Çarşamba Ayakkabısı / Çarşamba Ayakkabısı, üst yüzeyinde ve iç astarında dana ve keçi derisi ile tahta topuktan imal edilen el emeğine dayalı bölgesel nitelik taşıyan bir ayakkabı türüdür. Çarşamba'da 100 yılı aşkın bir süredir üretimi devam etmektedir.

Ayakkabının yumurta topuk yüksekliği yaklaşık 35 mm olup genişliği ayakkabının numarasına uygun fırınlanmış ağaç ökçe ile ayarlanır.

Türk boyları Asya'dan Anadolu'ya gelirken ayakkabı kültürünü de beraberinde getirmiştir. Türklerde çeşitlilik gösteren ayakkabılar içinde başmak, çarık, çedik, çizme, edik, sokman, terlik, tomak ve daha pek çok tanımla ifade edilmiştir. Yumurta Topuk Çarşamba Ayakkabısı "basık" olarak bilinir.

Yumurta Topuk Çarşamba Ayakkabısı / Çarşamba Ayakkabısı el emeği ile üretilir. Bu ayakkabı ortaya çıkmadan önce köy bölgelerinde kara lastik kullanıldığı bilinir. Kara lastikten "basıka" geçiş süreci Cumhuriyet döneminde az sayıda ayakkabı üretildiği, ustaların çarık ve kara lastikten esinlenerek deriyi tek dikişle bağlayıp tek parça olarak kesip basık formunu oluşturdukları ifade edilir. Tek parça saya ile oluşturulan "basıkın" en belirgin özelliği pürüzsüz, işlemsiz ve bağciksiz olmasıdır. İlçede 1900'lü yıllarda basık yapımına başlanmış 1930'larda yaygınlaşmış ve 1950'de yöreye özgü bir ayakkabı olmuştur. 1980'lerde ise ayakkabı siparişleri almaya başlanmış ve böylece Çarşamba ilçesi ayakkabısı ile anılmaya başlanmıştır.

Bu ayakkabının yoğun olarak üretildiği dönemlerde topuk kısmındaki saya katlanarak kullanılmıştır. Bu kullanım şekli zamanla yaygınlaşmış sayanın bastırılarak kullanılmasından dolayı ayakkabıya "basık" tanımlaması yapılmıştır.

1950'lerde yöre ile özdeşleşmiş olan bu özel ayakkabı ünlenmiş ve üretimi artmaya başlamıştır. Halk tarafından Yumurta Topuk Çarşamba Ayakkabısı isminin benimsenmesi 1990'lı yıllarda olmuş, bu ürün Çarşamba ilçesiyle özdeşleşmiştir.

Beyaz çorabın üstünde, dar paçalı kül rengi pantolon, yelek ve sekiz köşeli kasketle giyilen bu ayakkabı delikanlı/külhanbeylerinin simgesi haline gelmiştir.

Yumurta topuk olarak bilinen ayakkabının özellikleri tamamen tek parça deri olup, yüksek topuklu, ince ve uzun uçlu olmasıdır.

Yumurta Topuk Çarşamba Ayakkabısı / Çarşamba Ayakkabısını diğer ürünlerden ayıran en önemli özellikleri; tamamen el işçiliği ile yapılan bir ürün olmasıdır. Çarşamba ustalar yılların vermiş olduğu tecrübe ile ayakkabıları günümüze kadar getirmeyi başarmıştır. Ayakkabının bir diğer özelliği topuğuna basarak giyilebilmesi fakat topuğunda kırılma zedelenme olmamasıdır. Ayakkabı deri olduğundan çekildiğinde düzelererek tekrar eski formunu alır.

Üretim Metodu:

Yumurta Topuk Çarşamba Ayakkabısı / Çarşamba Ayakkabısı tek parça deriden oluşur ve üzerinde dikiş bulunmaz. Üretiminde seçilecek malzeme gerek ayakkabı ustaları, gerekse ayakkabı kullanıcıları için çok önemlidir. Bunlardan dana veya keçi derisi saya; tek parçadır ve derinin her şeyden önce işlenmiş, koruyucu ve örtücü özelliklerinin olması gerekir. Ayrıca ustalık isteyen el işçiliği de estetik görünecek bir ayakkabının imalatı için olmazsa olmazdır.

Yumurta Topuk Çarşamba Ayakkabısı / Çarşamba Ayakkabısının imalatı için gerekli temel malzemeler; teknik malzemeler ve ayakkabı malzemeleri olarak iki gruba ayrılarak aşağıda listelenmiştir.

Teknik Malzemeler:

- **Çekic:** Çivilerin çakılmasının yanında, kalıba giydirilen sayanın kalıba tam oturmasını sağlamada kullanılır.
- **Danalya:** Sayaanın kalıba giydirilmesinde ve dikiş hattının birbirine tutturulmasında kullanılır.
- **Kerpeten:** Taban astarı ve kalıba tutturulmuş sayanın taban astarına yapışmasından sonra monta çivisinin sökülmesinde kullanılır.
- **Çark:** Köseleye estetik bir görünüm sağlamak amacıyla kullanılır.
- **Filo:** Köselenin kalıba oturtulması sırasında kalan fazlalıkların alınmasında kullanılır.
- **Raspa:** Taban astarında oluşan yapıştırıcı lekelerini temizlemede kullanılır.
- **Neopren:** Sayaanın taban astarına tutturulmasında kullanılan kimyasal yapıştırıcıdır. Polikloropren olarak da bilinir.

Ayakkabı Malzemeleri:

- **Taban astarı:** Sayayı ve tabanı birbirine tutturan ana malzemedir.
- **Kalıp:** Kastan kalıbı; saya ve tabanın üzerine monte edilen, ayakkabının şeklini ve ölçüsünü vermek ya da ayakkabının oluşmuş şeklini korumak amacıyla kullanılan çeşitli malzemelerden üretilmiş ayak biçiminde gereç olarak tanımlanmıştır. Yumurta Topuk Çarşamba Ayakkabısı için daha çok ağaç kalıplar kullanılır.
- **Saya:** Ayakkabının üst bölümüdür. Tek parçadır, işlenmiş olarak kullanılır, astarlıdır. Daha çok dana derisi, özel siparişlerde de keçi derisi kullanılır. Parlak ve pürüzsüz olanı tercih edilir.
- **Bombe:** Hafif sert, kâğıttan kalın bu malzeme ayakkabının burun bölgesinde saya ve saya astarı arasına konularak ayakkabının burun kısmının sert olmasını sağlar. Ayakkabıya dayanıklılık ve estetik görünüş verir.
- **Monta çivisi:** Sayayı kalıba tuturmada kullanılır. 25-35 mm civarındadır. Kalıba bir miktar çakıldıktan sonra, yapıştırıcı kullanmadan önce kalan kısmı saya üzerinden kalıba doğru bükülür.
- **Kasaburuk:** Tabandan delik açılarak ağaç çivinin monta edilmesini sağlar.
- **Ağaç çivi:** Ayakkabının alt taban kösesini ayakkabıya tutturmak için kullanılır.
- **Beldemiri:** Taban astarı ve tabanın ortasına yerleştirilerek, ayakkabının bel kısmının sağlam olmasını sağlar.
- **Taban:** Ayakkabının yere temas eden kısmıdır. Taban astarının 2-3 katı kalınlığında ve köseledir.
- **Ağaç ökçe:** Yumurta Topuk Çarşamba Ayakkabısının en bilinen özelliği olan yumurta topuk tanımlaması, bu ökçeden ileri gelir. 35 mm civarındadır. Ayakkabının yürüyüş esnasında dengesini sağlar, estetik görünüm verir. En dayanıklısı kayın ağacından olandır. Kösele yığma ökçe de yapılır.
- **Ökçe kapağı:** Ağaç ökçe ile yer arasında kalan en fazla 4-5 mm kalınlığında tercihen plastik malzemedir. Kahverengi ve siyah tonlar tercih edilir.
- **Ökçe çivisi:** Ökçe kapağının ağaç ökçeye tutturulmasını sağlar. Montaj çivisinden daha kalın ve uzundur. Ağaç ökçe ve ökçe kapağının boyutlarına göre 3 veya 5 adet kullanılır.
- **Mostra:** Kalıbın alınmasından sonra oluşan ayakkabının taban astarı üzerine yapıştırılan ve kendi stampasıyla kesilen ince deriden malzemedir.

Yumurta Topuk Çarşamba Ayakkabısı Üretim Aşamaları

Stampa ve Sayanın Hazırlanması: En önemli malzemelerden biri olan sayanın elde edilebilmesi için ayak numaralarına göre stampanın hazırlanması gerekir. Stampa; kolay zedelenmeyecek karton, ince tahta veya plastik gibi malzemelerden seçilen, ayak numarasına göre boyutlandırılan, 'n' ve 'u' harfine benzeyen, altındaki derinin kolay kesilmesi için gerekli bir araçtır. Elde edilmesi için öncelikle kalıbın dışa bakan yatay yüzeyinin üzerine bant, plaster gibi malzemeler yapıştırılır. Yapıştırılan malzemedan bir profil oluşur ve profil kâğıda aktarılır. Kâğıda aktarılan profilin sınırları çizimle keskinleştirilir. Bir profilin simetriği kadar olan alan, stampa alanını oluşturur. Stampalar bir ayakkabı numarası için bir kez hazırlanır. Modele göre çok parçalı olarak geliştirilebilir.

Sayanın elde edilmesi için, daha önceden kesilen stampa deri üstüne yerleştirilir, uygun kesim alanına sahip deri bölgesi seçilerek kesime başlanır. Stampa şekli ile kesilen deriden saya ortaya çıkar. Daha sonra küçük deri parçalarından fileto kesilir. Fileto; oluşacak sayanın arka kısmında, dikilerek sayanın birbirine bağlanmasını sağlayan önemli bir elemandır. Tıpkı derinin kesilmesi gibi, kumaş da kesilerek saya astarı elde edilir. Astar malzemesi ter geçirmez kumaştır. Derinin kıvrılacağı bölgeyi inceltmek için fileto ve sayaya traşlama yapılır. Astar, traşlanan hat üzerinden sayaya dikilir. Dikiş hattına yapıştırıcı sürülür, kuruması için bir süre beklenir. Astar, saya üzerine kıvrılır ve çekiçle dövülür. Birbirine yapışmış saya ve astarın arka kısımları dikilerek birbirine bağlanır ve çekiçle dövülür. Son olarak fileto, arka bölgeye dikilir. Bu şekilde ayakkabı için gerekli saya elde edilmiş olur.

Ayakkabı Üretim Ana Adımları:

- Öncelikle taban astarı yeteri kadar çiviyle kalıba montalanır. Taban astarının kalıp sınırları dışında kalan kısımları kesim bacağı kullanılarak alınır.
- Sayanın kalıba geçirilmesinden sonra, uç kısımda saya ile saya astarı arasına bombe yerleştirilir ve kalıbın taban kısmında kalan saya, taban astarı üzerinden yeteri kadar çiviyle kalıba çakılır.
- Gergin saya, çekicinin düz kısmına ait darbeler ile kalıba giydirilir. Bu işlemten sonra taban astarının çakılmış çivilerle sınırlandırıldığı tüm alana yapıştırıcı sürülür. Sürülen yapıştırıcının daha iyi yapıştırması için ayakkabılar bir süre bekletilir.
- Son olarak, tamamen çakılmamış çiviler, sayanın taban astarına yapışması için taban merkezine doğru bükülür ve bir süre bekletilir. Bu süre, eski zamanlarda çevre koşullarına göre 24 saate kadar çıkarken, günümüzde modern kurutma fırınları sayesinde 10-15 dakikaya kadar inebilmektedir.
- Sayanın taban astarına tamamen yapışması sonrası, yapıştırma amaçlı kullanılan çivilerin tamamı sökülür. Taban astarına yapışmış haldeki sayaya yapıştırıcı sürülür, kuruması için bir süre bekletilir.
- Tabanın içte kalacak kısmına yapıştırıcı sürülür, kuruması için bir süre bekletilir.
- Beldemirinin de taban astarıyla temas edecek kısmına yapıştırıcı sürülür, kuruması için bir süre bekletilir.
- Beldemiri taban astarına yapıştırılır, çekiç ile dövülür.
- Taban; taban astarı, saya ve beldemirine yapıştırılır, çekiç ile dövülür.
- Tabanın yerle temasta olacağı kısım pürüzsüz olduğundan ve yapıştırıcıyı daha az tutacağından, ökçenin montalanacağı topuk kısmı herhangi bir kesiciyle ince bir tabaka halinde soyulur.
- Tabanın kalıp sınırları dışında kalan kısımları kesim bacağı kullanılarak alınır.
- Tabanda dikiş ipliğinin geçmesi için taban sınırlarına yakın bir hat boyunca kesim bacağı yardımıyla oyuk açılır.
- Kalıp, dikişin yapılabilmesi için geçici olarak ayakkabıdan ayrılır. Dikiş makinesi ile dikiş hattı izlenerek; taban, saya ve taban astarının birbirlerine tutturulması sağlanır. Dikişte, daha sağlam olduğu için mum ip kullanılır.
- Tabandaki dikiş hattına yapıştırıcı sürülür. Danalya ile dikiş hattının ayrı kısımları birbirine tutturulur ve yapıştırıcının kuruması için bir süre bekletilir.
- Birbirine daha önceden montalanmış ökçe ve ökçe kapağı zımparalanır.
- Ökçenin tabana yapışacak kısmına yapıştırıcı sürülür ve kuruması için bir süre bekletilir. Ökçe tabana yapıştırılır.
- Ökçenin tabana tam montalanması için topuk bölgesinden 3 adet çivi çakılır. Kalıp tekrar ayakkabıya giydirilir.
- Ayakkabı üretiminde son aşama frezelemedir. Frezeleme; yüksek hızlarda kesme, delme, düzeltme ve zımparalama gibi işlemlerin makine ile gerçekleştirildiği aşamadır.
- Bu aşama ayakkabı kenarı olarak da bilinen piyantanın düzeltilmesiyle başlar. Ardından ökçe zımparalanır. Piyanta ve ökçe boyanır.
- İsfurma da denilen 1. parlatma aşamasında döner fırçaya boyanın parlak görünmesi için sıkıştırılmış cila sürülür, boyanan piyanta ve ökçe cilalanır.

- Köselenin düzeltilmesi ve tabana sürülecek boyanın daha iyi tutması için pimse de denilen zımparalama işlemi kösele altına uygulanır. Köselenin gözeneklerini dolduran ve erken su almasını önleyen boya sürülür.
- 2. parlatma aşamasında döner fırçaya dolgu cilası ve kemik mum sürülür, taban sırayla cilalanır.
- Ayakkabı kalıptan çıkarılır, önce mostraya daha sonra da ayakkabı içinden taban astarına yapıştırıcı sürülür.
- Son olarak mostra taban astarı üzerine yapıştırılır. Bu işlem ile birlikte Yumurta Topuk Çarşamba Ayakkabısı kullanıma hazır hale gelmiştir.

Yumurta Topuk Çarşamba Ayakkabısı / Çarşamba Ayakkabısının normal şartlarda imal süreci yaklaşık 1 hafta sürebilmektedir.

Coğrafi Sınır İçerisinde Gerçekleşmesi Gereken Üretim, İşleme ve Diğer İşlemler:

Kösele taban üzerine tek parça deriden ve tahta topuktan imal edilmesi, el emeğine dayalı olması, yumurta topuk-yumurta burun olarak bilinen yaygın kullanılan formu ve arkasına basılı olarak giyilmesi gibi ayırt edici özelliklerinin Çarşamba'ya özgü olması, Çarşambalı ustalar tarafından burada üretilerek ünlenmesi, ayakkabının üretim sürecindeki teknik detaylar ve şekli ürünün, Çarşamba ile ün bağı oluşmasını sağlamıştır. Bu sebeple Yumurta Topuk Çarşamba Ayakkabısı / Çarşamba Ayakkabısının üretiminin tüm aşamaları, belirtilen coğrafi sınırda gerçekleşmelidir.

Denetleme:

Denetimler; Çarşamba Belediyesi koordinatörlüğünde; Çarşamba Belediyesi, Çarşamba Ticaret ve Sanayi Odası, Çarşamba Ticaret Borsası, Çarşamba Kaymakamlığı ile Çarşamba Kunduracılar Odası'nın belirleyeceği ürün hakkında bilgi sahibi en az üç kişiden oluşacak denetim mercii ile yürütülecektir. Denetimler her yıl düzenli olarak yapılacak bunun yanı sıra ihtiyaç duyulması veya şikâyet hallerinde her zaman yapılabilecektir.

Denetimlerde üretim tekniği, kullanılan malzemeler ve ayakkabının topuk şekli ile coğrafi işaret adı ile birlikte mahreç işareti amblem kullanımı denetlenecektir.

Denetim mercii, kamu kuruluşlarından veya özel kuruluşlardan veya bunlarda görevli uzman gerçek veya tüzel kişilerden denetimin gerçekleştirilmesi sırasında faydalanabilir veya hizmet satın alabilir. Tescil ettiren, hakların korunmasında hukuki süreçleri yürütür.